

УДК 343.985.7

Н. М. Негрич
аспірант кафедри кримінального
права, процесу та криміналістики
ПВНЗ «Європейський університет»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

Завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян – це злочини, що ставлять під загрозу громадський порядок у будь-якій країні. У нашій державі в умовах збройного протистояння з терористичними угрупованнями такі злочини набувають ще негативнішого забарвлення, адже їх вчинення сприяє поширенню паніки серед населення та розповсюдженню антисупільних настроїв. Саме тому наукові дослідження цього виду злочинів потребують детального вивчення та мають високий рівень актуальності й практичної значущості.

Актуальність дослідження аспектів криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності полягає не лише у тому, що останнім часом збільшується кількість таких злочинів, але й у тому, що у зв'язку зі зростанням кількості терористичних діянь цей злочин у науковій та навчальній літературі починають відносити до терористичних злочинів, а у буденному житті часто називають «телефонний тероризм». Також інколи науковці виділяють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності як один з видів хуліганських дій. На нашу думку, приналежність цього злочину до злочинів проти громадської безпеки цілком відображає сутність шкоди для суспільства від завідомо неправдивих повідомлень, адже їх вчинення завжди сприяє поширенню паніки серед населення, відчуття незахищеності, претензій і недовіри до органів влади, до правоохоронних органів. Саме тому для розроблення дієвих механізмів протидії цьому виду злочинності необхідно комплексно дослідити всі елементи його криміналістичної характеристики.

Аналіз наукових публікацій з розглядуваної проблеми свідчить про те, що основні зусилля науковців, як правило, спрямовані на вивчення загальнотеоретичних питань криміналістичної характеристики злочинів, а також на конкретизоване вивчення окремих її елементів у межах розроблення та удосконалення окремих методик розслідування злочинів. Так, серед вчених, які зробили вагомий внесок у розроблення поняття,

рівнів узагальнення, структури криміналістичної характеристики, варто виділити В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, І.А. Возгріна, І.Ф. Герасимова, В.О. Коновалову, В.А. Образцова, М.В. Салтевського, М.О. Селіванова, В.Г. Танасевича тощо. Крім того, дослідники, що аналізували окремі види злочинів, у межах своїх досліджень з криміналістики розглядали криміналістичні характеристики цих видів злочинів. Слід додати, що сьогодні в криміналістичній науці відсутні комплексні дослідження криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Мета наукової статті полягає у визначенні основних проблемних питань криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності та розроблення напрямків їх вирішення.

У теорії криміналістики прийнято вважати, що вперше термін «криміналістична характеристика злочинів» до наукового обігу ввів Л.А. Сергєєв приблизно в середині 60-х років минулого століття. Він розглядав її як елемент методики розслідування злочинів та розумів під нею сукупність взаємопов'язаних чинників, що характеризують особливості способів учинення і слідів відповідних видів злочинів, об'єкта зазіхань, обставин, які характеризують учасників злочинів та їхні злочинні зв'язки, час, місце, умови й обставинку вчинення злочинів [1, с. 4–5]. Крім того, майже тоді ж до цього поняття звернувся інший вчений-криміналіст О.Н. Колесніченко, який у дисертаційній роботі зазначив те, що до найістотніших положень, спільних для всіх окремих методик, належить загальна криміналістична характеристика цього виду злочинів, а також те, що злочини мають і загальні риси криміналістичного характеру [2, с. 10–14]. Варто додати, що питання про поняття та структуру криміналістичної характеристики є дискусійними у науці, однак майже всі автори наголошують на тому, що структура криміналістичної характеристики, насамперед, залежить від виду злочину.

Проаналізувавши основні погляди зазначених вище науковців, слід зазначити, що загалом

структура криміналістичної характеристики виглядає так:

- 1) предмет злочинного зазіхання, його ознаки і властивості;
- 2) способи вчинення злочину, а також підготовки та приховування;
- 3) час, місце та обстановка вчинення злочину;
- 4) характеристика особи злочинця, мотив і мета вчинення злочину;
- 5) особливості слідів злочину;
- 6) характеристика особи потерпілого.

Крім того, до основних елементів криміналістичної характеристики злочинів, які можуть різнитися залежно від механізму вчинення злочинів, також відносять такі:

- відомості про способи вчинення злочинів, способи їх приховування, а також про інші прийоми протидії розслідуванню;
- відомості про осіб, які вчиняють злочини, а також про особливості їхньої злочинної поведінки;
- відомості про просторово-часові та інші навколишні умови вчинення злочину (обстановку);
- відомості про причини вчинення злочинів та їхній вплив на механізм певних подій [3, с. 22].

Не вдаючись до аналізу дискусії науковців стосовно переліку елементів криміналістичної характеристики, зазначимо, що основне її практичне значення зводиться до того, щоб визначити напрямки подальшого розслідування злочину, запропонувати слідчі версії, прийняти правильні тактичні рішення тощо. Саме для вирішення цього завдання у запропонованій статті прийнято рішення розглянути ті елементи криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, що є найменш оскаржуваним у дискусіях науковців. Це, насамперед, способи вчинення злочину, час, місце та обстановка вчинення злочину, характеристика особи злочинця, а також мета та мотиви вчинення злочину.

Першим елементом криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності нами виділено способи вчинення цього злочину. З приводу цього слід зауважити, що аналіз статистичної інформації показує таке: у 26% випадків під час здійснення досліджуваної групи злочинів відсутня так звана підготовча стадія. Це свідчить про те, що виникає раптовий намір повідомити неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єкта власності. Як правило, такий раптовий намір пов'язаний з особливою мотивацією злочинної поведінки, адже найчастіше такі злочини вчиняються з пустоців або хуліганських спонукань, рідше – з помсти та корисливих мотивів [4, с. 39].

Частиною підготовчих дій до вчинення злочину можна вважати вибір адресата, якому буде передано повідомлення. Взагалі адресатами завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян можуть бути такі особи:

- 1) правоохоронні та інші державні органи або органи місцевого самоврядування;
- 2) посадові та інші особи об'єкта, що піддається загрозі вибуху;
- 3) приватні особи (громадяни).

Дійсно, одним із аспектів висвітлення способу вчинення цього злочину є з'ясування того, кому саме передається повідомлення з відповідним змістом. Статистичні відомості свідчать про те, що в абсолютній більшості випадків (81%) злочинці передають інформацію про загрозу об'єкту в підрозділі МВС, в 11% випадків таку інформацію отримують цивільні особи, у 5% – СБУ, у 3% – інші органи. Крім того, злочинець може видавати себе за особу, якій нібито надійшло повідомлення про загрозу безпеці громадян, про що ця особа *зادля усунення небезпеки* повідомила в правоохоронні органи [5, с. 67–68].

Як правило, завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має такі ознаки:

1) містить вигадані відомості про вчинення загальнонебезпечних злочинів (про збройний напад, про закладену в певному приміщенні вибухівку, про підготовлений підпал тощо) або про стихійне чи інше загальне лихо (про землетрус, викид радіоактивних речовин, дуже небезпечну епідемію тощо);

2) відрізняється правдоподібністю і може сприйматися тими, кому воно адресоване, як реальна загроза їхній безпеці;

3) про відсутність загрози безпеці насправді завянику заздалегідь відомо [6, с. 179–181].

Центральне місце у структурі способу вчинення злочину займають дії злочинця безпосередньо з доведення інформації про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності адресату. Слід додати, що значущою для визначення мотивів вчинення злочину і пошуку злочинця у повідомленні є інформація про місце, де готується вибух, тобто про об'єкт, що піддається загрозі.

Важливою складовою частиною криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності є обстановка вчинення аналізованих злочинів, а також місце та час їх вчинення. Неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності найчастіше надходять вдень (у період з 8 до 14 годин – 46% повідомлень, у період з 14 до 18 годин – 27% повідомлень) [7, с. 64].

Крім того, для ефективного розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян необхідно забезпечити якісне вивчення криміналістичної характеристики осіб, що вчиняють ці злочини. Особа злочинця – це один із найважливіших структурних елементів криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності. Криміналістичне вивчення особи злочинця не може бути повним без обліку та оцінки конкретних соціально-демографічних особливостей осіб, які вчинили цей злочин (наприклад, стать і вік). Узагальнення та аналіз судово-слідчої практики показує, що злочини цієї категорії в 4 рази частіше вчиняються чоловіками. Більшість суб'єктів злочину має вищу бо незакінчену вищу освіту. Серед них переважають особи віком від 16 до 30 років. Це зумовлено соціальними факторами, що детермінують поведінку людей [8, с. 3].

Ці відомості підтверджує конкретний приклад. У лютому 2016 р. Київська місцева прокуратура № 4 направила до суду обвинувальний акт щодо 21-річного уродженця Кіровоградської області, який повідомив про фальшиве мінування станції метро «Дарниця» у м. Києві. Цей чоловік із власного мобільного телефону звернувся на спецлінію «102» та повідомив неправдиву інформацію про закладену на вказаній станції метро вибухівку. Під час обстеження станції ніяких вибухонебезпечних предметів або речовин виявлено не було, тому правоохоронні органи почали шукати злочинця. Також виявилось, що він раніше вже притягувався до кримінальної відповідальності за крадіжку [9].

Однак обов'язково варто звертати увагу на те, що узагальнені відомості про осіб, які вчиняють такі злочини, як правило, відображають ознаки лише більшості з них. Такі відомості можуть суттєво різнитися. Наприклад, зовсім нетиповим є вчинення цього злочину харків'яноку похилого віку. У травні 2016 р. в Харкові була затримана 62-річна місцева мешканка, яка повідомила про мінування 6 станцій харківського метрополітену. У її неправдивому повідомленні згадувалися лише ті станції метро, назви яких підлягали зміні у зв'язку з декомунізацією, а сама ж пенсіонерка у такий спосіб висловлювала свій протест проти цього [10].

Крім того, слід додати, що розглянуті вище соціально-демографічні характеристики осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, також мають тісний взаємозв'язок з їх психологічними якостями. Психічні властивості, що визначають характер людини, індивідуальні, вони відрізняються сталістю і тому проявляються в діях, вчинках і поведінці особи. Такі особи часто характеризуються слабкістю волі, брехливістю. Вони прагнуть до

такої діяльності, яка не вимагає великих витрат енергії і зусиль волі, що позначається на виборі способу вчинення злочину. Ці особи схильні до хуліганських дій. Деякі злочинці легко піддаються сторонньому впливу, що іноді стає причиною групової злочинності [8, с. 5].

Психотерапевти відзначають, що в осінньо-весняний період загострюються сплески так званого телефонного тероризму у психічно неврівноважених людей. Однак фахівці відзначають, що останні випадки пов'язані не тільки з порою року. Безумовно, є специфіка у ситуації, коли в суспільстві наростає очевидне напруження у зв'язку з останніми подіями на сході України та економічною кризою. У цілому напружена ситуація тисне на психічно нестабільних людей, що призводить до збільшення кількості злочинів, зокрема і завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян [11].

Узагальнюючи, слід зазначити, що сучасні умови існування злочинності висувають нові вимоги до діяльності правоохоронних та інших державних органів у галузі розслідування злочинів. На нашу думку, детальне вивчення елементів криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності сприятиме зменшенню кількості зареєстрованих аналізованих злочинів та призведе до поліпшення криміногенної ситуації в країні загалом. В умовах сьогодення це має важливе значення і для розслідування, і для профілактики злочинності, адже так звані жарти про мінування призводять до тяжких наслідків у вигляді зупинки роботи організацій, зміни розкладу руху транспорту тощо та до значних матеріальних витрат. Крім того, актуальність вивчення криміналістичної характеристики аналізованої групи злочинів визначається перспективами, що відкриваються внаслідок цього вивчення. Зокрема, такою перспективою є вирішення комплексу проблем, які виникають під час розслідування та запобігання цим злочинам.

Література

1. Сергеев Л.А. Криминалистика: учебник. М.: Изд-во МГУ, 1971. 425 с.
2. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений: конспект лекций. Харьков, 1965. 47 с.
3. Шишмарева Е.В. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений, связанных с безопасностью дорожного движения. Вестник Восточно-Сибирского института МВД РФ. 2010. № 3 (54). С. 20–29.
4. Ковалев М.И. Общественно опасные последствия преступления и диспозиция уголовного закона. Советское государство и право. 1990. № 10. С. 38–43.
5. Бавыкин Д.Ю. Некоторые особенности тактики неотложных действий на местах происшествий при получении сообщений об угрозе взрыва. Вестник Владимирского юридического института. № 1 (10). 2009. С. 66–69.

6. Лога В.М. Способи завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Юридична наука. 2011. № 3. С. 179–184.

7. Скоморохов О.Н., Чиненов Е.В. Особенности криминалистической характеристики заведомо ложного сообщения об акте терроризма посредством сети Интернет. Проблемы правоохранительной деятельности. № 1. 2013. С. 61–66.

8. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвуз. наук.- практ. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.): у 2 ч. / редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. 153 с.

9. Мешканця Кіровоградщини судитимуть за фейкові мінування метро Києва // Веб-сайт новин gre4ka. URL: <http://gre4ka.info/suspilstvo/24501-meshkantsia-kirovohradshchynu-sudytymut-za-feikovi-minuvannia-metro-kyieva>.

10. Мінування харківського метро виявилось помстою комуністки // Веб-сайт новин patrioty.org.ua. URL: <http://patrioty.org.ua/society/u-metri-bimbanuvannia-stantsii-kharkivskoho-metro-vyivavlosia-pomstou-komunistky-119546.html>.

11. Експерти: телефонні терористи мають мету посіяти страх серед населення: РІА новини України. URL: <http://rian.com.ua/analytics/20140728/355411870.html>.

Анотація

Негрйч Н. М. Актуальні питання криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. – Стаття.

У статті розглянуті питання, присвячені проблемним аспектам криміналістичної характеристики за-

відомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Проаналізовані основні елементи криміналістичної характеристики цих злочинів та визначені їх загальні риси.

Ключові слова: криміналістична характеристика, громадська безпека, злочин, повідомлення, вибух.

Аннотация

Негрйч Н. М. Актуальные вопросы криминалистической характеристики заведомо неправдивых сообщений об угрозе безопасности граждан, уничтожении или повреждении объектов собственности. – Статья.

В статье рассмотрены вопросы, касающиеся проблемных аспектов криминалистической характеристики заведомо неправдивых сообщений об угрозе безопасности граждан, уничтожении или повреждении объектов собственности. Проанализированы основные элементы криминалистической характеристики этих преступлений и определены их общие черты.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, общественная безопасность, преступление, сообщение, взрыв.

Summary

Negrych N. M. The actual questions of criminalistics description crimes of knowingly untrue reports about the threat the security of citizens, destruction or damage of property objects. – Article.

The questions concerning the issues of criminalistics description crimes of knowingly untrue reports about the threat the security of citizens, destruction or damage of property objects. Analyzed the main elements of criminalistics description such crimes and establish their general lines.

Key words: criminalistics description, public safety, crime, communication, explosion.